

Církev - společnost - stát [1970]

Vypracovala komise pro přípravu thematu XVII. synodu ve složení:

Jan Čapek, předseda, Dr. Luděk Brož, Dr. Ladislav Hejdánek, Ing. Ladislav Pokorný, Dr. Josef Smolík a Dr. Frant. Škarvan

září 1970

1. Křesťanství a sekularisace společnosti

Křesťanská církev našich dnů žije ve zvláštní, paradoxní situaci. Podle jména je dosud značná část světa křesťanská, církve mají po celém světě desetimiliony členů, kteří se více či méně často objevují v kostelích, mají mnohde i značné finanční prostředky, většinou dobrovolně odváděné členy, je stále znovu překládána, vydávána a i čtena (mnohde i těmi, od nichž vy se to nečekalo) Bible. A přece všichni cítíme, že skutečný vliv na život jednotlivce i celých společností křesťanská církev již nemá nebo jej valem ztrácí. Stále více funkcí v životě společnosti, kdysi nebo i ještě nedávno vykonávaných církví, přejímají jiné, světské instituce a musíme hned na počátku říci, že tyto funkce nevykonávají většinou nikterak špatně. Vzpomeňme jen vědeckého badání, školství, výchovy, zdravotnictví, sociální práce i různých funkcí vyloženě pastoračních (předmanželské a manželské poradny, linky důvěry, vztahy mezi lidmi na pracovištích apod.). Jistě, že se mnohé nedaří, ale ani církvi se zdaleka vše nedařilo. Život společnosti ukazuje, že může docela dobře fungovat (mnohdy dokonce lépe) bez vlivu na církevní instituce, ba dokonce vůbec bez vztahu k jakékoliv vnější autoritě. To je obrovská změna posledních 100 let. Čtěme jen např. z tohoto hlediska Babičku Boženy Němcové a srovnávejme svět tehdejšího našeho člověka s dnešním. V dnešním světě už prostě prostor pro takovou autoritu Boží, jak o ní měli představu naši rodiče a prarodiče není a v běžných situacích (nikoli krizových, na něž se nemůžeme a nesmíme orientovat) pojednou není kde navázat hovor mezi církví a světem. Svět je dospělý a autoritu našich dosavadních představ o Bohu jako nebeské vševládnoucí, trestající a odměňující bytosti nepotřebuje. To je v jistém smyslu zcela opačná situace než do jaké vstupovala první křesťanská církev: tehdy byl svět starověkého člověka naopak plný bohů a autorit různých stupňů, kdežto křesťané, kteří ve jménu evangelia tuto hierarchii začali rozbíjet, jeví se tehdejšímu prostředí jako pohoršliví ateisté. V tomto smyslu musíme si povšimnout, že počátek sekularizace, tj. odbožštění, posvětštění světa, v němž předtím kdecó bylo svaté a mysteriózní, přinesli právě křesťané, a že je tedy přinejmenším dosti kuriózní, aby titíž křesťané po 2. 000 letech lomili rukama nad tím, když se tento jimi samými vyvolaný proces dovršuje. Pro ces sekularizace, posvětštění společnosti a světa vůbec, znamená narůstající povědomí lidstva, že běžný, profánní život člověka, společnosti a i přírody nepotřebuje žádného vnějšího posvěcení. Nepotřebuje prostředníků v podobě církevních institucí, kteří by mu smysl jejich existence nějak dodatečně dodávali. Přitom křesťanská církev pokonstantinovské éry až donedávna dělala právě vše možné, aby si právě takovouto zprostředkující funkci co nejdéle udržela. Teprve v poslední době začíná být v obecném povědomí křesťanů stále jasnější, že to byl omyl.

2. Stíny sekularizace a selhání církve

Na tomto místě je jistě oprávněno poukázat na řadu stinných a velmi stinných stránek, které sekularizace, odnáboženštění lidské společnosti a světa vůbec, přinesly. Ztráta autorit, rozbití dosavadní hierarchie hodnot, v níž hodnotou nejvyšší byl Boží nárok na člověka a z něho se odvozovaly všechny nároky nižších řádů, jistě vedou do mnoha zmatků anarchie mravní, ztráty víry ve smysl existence vůbec, povýšení různých modelů na bohy (např. modly konumu, modly rafinovaného ovládnání druhých lidí, modly nepřiměřené víry ve vlastní síly apod.). To jsou skutečnosti, narůstající dnes někdy až do oblodných rozměrů, nad nimiž nelze zavřít oči. Na druhé straně však třeba si položit otázku, zda tyto znepokojující až hrůzné jevy nebijí nám všem do očí především proto, že jsou právě nyní už více méně zcela otevřeně zbaveny náboženského pozlátka a že jsme (jako křesťanská církev) k nim byli daleko tolerantnější dříve, když byly všelijak zahaleny do „křesťanského“ obalu, ačkoliv jejich podstata byla stejná, snad jen kvantitativně poněkud omezenější. Je to snad banální a mnohému z nás se to může zdát neaktuální, ale je na místě si čas od času dobře a naléhavě připomenout, jak hrůzné věci byly v uplynulém dvoutisíciletí napáchány ve světě právě v údajném jménu evangelia Kristova; příklady toho, částečně bohužel ještě i ze současné doby, všichni dobře známe. Ačkoliv svého času byla velice mocnou až všeovládající institucí, nevyřešila křesťanská církev uspokojivě mnoho ze základních problémů života lidské společnosti, naopak ale mnoho zlého přidala a i rozmnožila násilí. Lidí, kteří se nejen hlásili ke křesťanství, ale jejichž život nesl pečeť Kristovu, nebylo asi nikdy a není ani dnes o mnoho více než v dobách apoštolské církve. Tito křesťané, „ostatkové“ nesli v různých dobách zpravidla navzdory církevním institucím živé svědectví evangelia a vytvářeli tak nosnou tradici, na níž i my dnes smíme navazovat. Dnešní situace světa je ovšem v mnohém ohledu přímým důsledkem zklamání až zrady křesťanské církve. Toto tíživé dědictví a neutěšená situace nám všem svazuje ruce i nohy a naší reakcí na ni by měly být v první řadě hluboký stud a pokání a ne odsuzování světa, že se přes naši nejlepší snahu stále více odnáboženšťuje. Konečně i právě z důvodů zklamání církve má k tomu řadu velmi pochopitelných i oprávněných důvodů, aby na naše křesťanství pohlížel přinejmenším s velmi opatrnou rezervou.

3. Naš postoj k sekularizaci

Zde přicházíme k ústřední otázce: jaký postoj mají křesťané poslední třetiny XX. století zaujmout k samému procesu sekularizace (nejen k sekularizovanému světu, ale k samotné sekularizaci)? Neboť tento proces není jen objektivním jevem, který budeme jen zkoumat z různých hledisek, vysvětlovat jeho různé aspekty, hledat příčiny, hodnotit a třídit jeho kladné a záporné stránky, opatrně přitakávat jedněm a varovně zdvihát prst nad druhými. Křesťané nejsou ani jen objektivní pozorovatelé (i když zasvěcených objektivních rozborů bude vždy třeba a nikdy jich nebude dost) ani se v žádném případě nemohou stavět do úlohy soudců. Sekularizace světa je výzva – pro každého, kdo chce být křesťanem i pro každou instituci, která chce být církví Kristovou. Je to výzva, tváří v tvář, které se každý musí rozhodnout. Je to příležitost, daná Pánem Bohem, na níž můžeme osvědčit či neosvědčit víru v Ježíše Krista. Nejde zde v první řadě o sám sekularizovaný svět: ten půjde svou cestou, zrychlující se, odnáboženšťování nelze zastavit, ať se nám to líbí či nikoliv. Jde především o nás, o naši víru, o

církev, aby se buď zase jednou osvědčila nebo byla opět shledána lehkou. Odpověď na otázku, je-li sekularizace od Boha či od ďábla, znamená-li pro církev Kristovu požehnání či těžkou zkoušku, slzavé údolí, odpověď na tuto otázku bude mít nejvážnější a nejhlubší důsledky pro víru a naději s láskou každého jednotlivce i celé církve. Budeme-li se snažit s tvrdošíjností hodnou lepší věci nebrat sekularizaci na vědomí a s křečovitou intenzitou rozvíjet „vnitřní život církve“, jakoby sekularizace nebylo, staneme se sterilní sektou. Budeme lkát nad špatnostmi odnáboženštělého světa a nostalgicky vzpomínat na „lepší“ časy našich dědů a pradědů, a přitom se snažit zachránit, co se ještě dá, dostaneme se – celá církev i každý sám za sebe – do zoufale obranné pozice, z níž bude cesta vždy jenom k ústupu. Budeme-li chápat sekularizaci jenom jako něco, s čím se „nedá nic dělat“, co tu prostě je, ať už jako nutné zlo nebo jenom objektivní realita, bez hodnotícího předznamenání, budeme ve snaze nějak se se sekularizací více či méně kysele vyrovnat, stále stejně jenom dohánět (např. beatovou hudbu při bohoslužbách) a nikdy nebudeme stát předem na tom místě, kam ujíždějící svět najednou dojede a kde nás možná bude i potřebovat.

Bylo naznačeno již v úvodu, že sekularizace je vlastně ovocem evangelia. Mnozí také upozorňují, že v mimokřesťanském prostředí je naplnění jejího smyslu velmi těžko představitelné. Neboť právě evangelium Kristovo přišlo do světa proto, aby vrátilo věcem pravý smysl, aby je vrátilo i člověku. V tom je smysl hlubokého, dnes žel velmi málo jasně chápaného starokřesťanského dogmatu o dvojí přirozenosti Kristově, vzájemně vyvážené a neoddelitelné. Pravé lidství a pravé Božství je nerozlučitelné; opravdu světský svět je tím také opravdu Božím světem, neboť Bůh nevidí božské (a náboženské) nálepky, pozlátka a mysteriozní opary. Potíž je ovšem ve slovech „pravý“ a „opravdu“. Neboť zdaleka ne vše, co se tváří humanisticky je lidské, ne vše, co chce vypadat sekulárně, je opravdu světské a nepravého božství je ve světě také stále ještě dost. Proto: ne zastavit sekularizaci, ale vyvést ji z falešné cesty a v pravé sekularizaci pokračovat, to znamená zvěstovat Boží vládu, polidštit člověka, odbožštit božstva a osvobodit svět k pravé světskosti – to je skutečným programem křesťanské církve!

4. Theologické pojetí církve

Církev je společenství nové smlouvy, které tvoří lidé nejrůznějších ras a jazyků, odpovídající vírou v Ježíše Krista na kázání evangelia: je tedy církev shromáždění lidí, kteří Boží povolání zaslechli a přijali. S hlediska biblické a reformační theologie tedy neexistuje církev „moje“ a „naše“. „Církev českobratrská evangelická“ je název biblicko-theologicky neúnosný (Jednota měla pravdu) a pokud ho užíváme, máme pamatovat, že jej užíváme nevlastně. . Smíme však i v této viditelné „jednotě“ očekávat realizaci církve Kristovy. Církev je protiklad synagogy a sekty: společenství povolání Božích se nespokojuje konejšivým vědomím, že bylo vytrženo ze světa, nýbrž chce uskutečňovat své poslání ve světě. Exodus – vycházení a trvalý pohyb – je proto vnějším charakteristickým znakem církve Boží (Vyjdi a jdi, kam ti ukáži! Pojď za mnou! Jdouce po všem světě...). Všechny struktury, ideové koncepce a pracovní metody církve jsou proto podmíněné v času a prostoru. Ne že by na nich nezáleželo, ale protože na nich záleží – tj. protože od nich odvisí, jak poslání bude splněno – je nutno je prověřovat, revidovat, měnit a nově vytvářet. Sbor Páně – sbor misijní – sbor

soustavných proměn. Nová smlouva, na níž je toto společenství povoláných Božích založeno, je výrazem Božího milosrdenství, existence církve je proto viditelným projevem Božího slitování, avšak Bůh se slitovává ve svrchované svobodě a jeho milosrdenství není proto vázáno na hranice viditelné církve. Církev je „otevřený systém“, „církev svatou obecnou“ máme věřit, ale nemůžeme ji chtít ztotožnit podle kritérií našeho „pravověří“. Jsou lidé, kteří realizují křesťanský program a nepovažují se za křesťany. Nová smlouva zavazuje povoláné k milosrdné službě. Nezavazuje k sebezáchově. Učit a křtít je úkol, který je třeba interpretovat v souvislosti celého evangelia a který rozhodně neznamená jen budování chrámu a škol. Společenství povoláných se šíří nezávisle na naší skepsi, popřípadě zaniká navzdory fungujícím institucím. Vzniká pod dotykem Slova, v aktu milosrdenství, v setkání s bratrem a sestrou, v sympatickém porozumění světu a jeho nouzi.

Takový či podobný bohoslovecký přístup je třeba postavit proti skličujícím úvahám o církvi, založeným pouze na vnějším pozorování, statistickém průzkumu a sociologickém rozboru. Jde o svrchovaný bohoslovecký přístup založený na jistotě o skrytém Božím díle mezi lidmi. Záleží na tom, zda máme nejhlubší theologickou jistotu o církvi, jistotu víry o tom, že ve sboru a církvi skrytě a přece účinně působí Slovo Boha živého a že křest a večeře Páně jsou vskutku svědectvím o výsostných událostech Božího slitování. Toto základní východisko vši naší práce musí být ovšem konfrontováno s rozбором situace i průzkumem stavu církve. Je však dvojí možnost této konfrontace. Správná cesta je ta, kdy všechen průzkumový a pozorovatelský materiál o církvi je zvládnut tvůrčí bohosloveckou perspektivou. Chybná cesta je ta, kdy tento materiál zatlačuje bohoslovecký přístup do ústraní, aby jej nakonec pohltil a zlikvidoval. Mnohde právě statistický průzkum vykazuje zlepšení a radostné výsledky. Můžeme v tom vidět i možnost ohlasu Božího díla, nemůžeme však každý úspěch příčinně spojovat s Božím požehnáním.

5. Charismata při budování a poslání sboru

I nadále v pojetí církve a sboru stojí v napětí vztah mezi budováním a posláním sboru. Sbor má být založen na základu prorockém a apoštolském a má být budován. Současně však Nový zákon nepřeslechnutelně mluví o misijním poslání sboru ve společnosti. Přitom do pojmu misie nelze zahrnout pouze evangelizaci, nýbrž také službu trpícím, svědectví laiků v zaměstnání, úsilí o spravedlnost ve společnosti, prohlubování občanské odpovědnosti a strážnou službu církve uprostřed politického dění.

Pro budování i poslání církve a jednotlivého sboru je nezbytné revidovat zděděné formy církevní práce, bohoslužeb, shromáždění i vzájemný vztah duchovního a sboru. Tyto zaježděné struktury je nutno překonávat na základě bohoslovecky zakotveného charismatického pojetí církve. To nás jednak vrací k výchozí myšlence, že církev není založena jen na lidské činnosti, nýbrž především na darech milosti, jednak vede jednotlivce k přijímání a rozvíjení rozličných obdarování. Mezi tato obdarování patří jak ta, která vedou k budování sboru, tak ta, která ujasňují jeho poslání. Charismatické pojetí nás rovněž uchrání před

šířícím se důrazem na „formalismus“ a „metodismus“, který nevede vposledu k obnově, protože není správně bohoslovecky zakořeněn.

V naší církvi jsou sbory, které je potřebí teprve budovat, shromažďovat děti, mládež, dospělé. Leč i ty od počátku mají přitom vycházet z vědomí poslání, byt byly nepočtené. Jsou však také sbory v církvi, které už příliš dlouhou dobu se věnují pouze budování, jsou v něm téměř přezrálé (přezrálé ovoce se kazí) a zanedbaly motiv poslání, služby a práce ve společnosti a pro ni. Tyto sbory a především jejich staršovstva by se měla přeorientovat od zahleděnosti do vnitřního života k pohledu ven, který povede k vykročení sboru do společenského prostředí.

Sbor je společenstvím mnoha různých lidí. Jsou v něm malé děti i zaměstnaní muži, studenti i učňové, ženy v zaměstnání nebo v domácnosti, staří i přestárlí lidé, intelektuálové i dělníci a zemědělci, lidé různých povolání a práce. Proto nelze určovat práci ve sboru pouze podle hledisek jedné zájmové skupiny či jedné generační vrstvy. Kazatel by měl ve svém myšlení zahrnout všechny tyto rozdílnosti, aniž by některé z nich dával zásadní přednost. Jeho zvláštní ohled musí být soustředěn na slabé, nemocné, invalidy, společensky ostrčené, osamělé a jinak trpící lidi. Neměl by být spojen s těmi, kteří mají díky své zajištěnosti a zdraví určité společensky výhodnější postavení.

Při promýšlení nových cest sborové práce nesmí být naše pozornost soustředěna víc na struktury a formy než na charismata a obdarování. Je třeba hledat nové formy, ale i uprostřed starých forem mohou vyrůst vzácná charismata, která svou živostí a dynamičností sama přetvářejí staré formy a tvoří si nové. Jedním z úkolů kazatele je vytvářet předpoklady pro rozvíjení charismat členů sboru. Mezi ně patří zajisté velmi výrazně ochota navštěvovat nemocné, opuštěné a staré lidi, misijní odvaha pozvat např. spolužáky do schůzek mládeže, věrohodné působení laiků v zaměstnání především odvahou vnášet odpuštění mezi lidi, a zaujetí pro strážnou službu církve ve veřejných problémech společnosti.

Sbory doznají jistě mnoha formálních a strukturálních změn. Obrovské chrámy dnes už mnohde nevyhovují a sbory dávají přednost účelově upraveným modlitebnám a klubovněm. Vyučování z bible formou náboženství ve škole vyhovuje v některých oblastech, v jiných se osvědčilo přesunutí výuky na faru. V mnoha sborech lze např. biblické hodiny konat jen v určitých ročních obdobích. Na sídlištích se vytvářejí nové formy ekumenického shromažďování křesťanů. Vedle tradičních bohoslužeb konaných pouze kazatelem se zavádějí i rozmanité experimentální bohoslužby, při nichž aktivně působí laické spolu s kazatelem. Velké otázky vyvolává problém neděle rozvoj automobilismu a rekreačních příležitostí spolu se zavedením volných sobot odvádí mnohé členy sboru na neděli ze společenství a vzniká otázka, jaký kontakt zůstane, když i pokusy nahradit nedělní shromáždění shromážděním ve všední den večer se nesečkávají s přílišným ohlasem.

Při všech pokusech a změnách musí vždy stát v popředí bohoslovecký přístup a pochopení, že církev je jen tam, kde je milost Kristova. Bohatství této milosti je patrné zvláště v rozmanitosti charismat. Ta také nejspíše umožňují překonávat sektářskou soběstřednost a rozvíjet misijní otevřenost sboru.

Církev ovšem nemůže žít bez určitých řádů a institučních struktur. Zřízení církve i její řády nesou na sobě pečeť porozumění Slovu Božímu v určité dějinné situaci. Tak rozumíme presbyterně-synodnímu zřízení, ve kterém jde o svobodu svědomí před Bohem a o sborovost a kolegialitu (společné rozhodování). Poněvadž se dějinné situace mění, musí se měnit i církevní zřízení, aniž ovšem opouští své vyznavačské principy. Církevní zřízení má být pružným nástrojem pro to, aby církev mohla plnit své poslání.

6. Působení církve v současné společnosti

Společnost, v níž žijeme, má některé pozitivní rysy, které chceme ocenit. Člověk je v ní zbaven starosti, že nebude mít práci, nemusí se bát bídy a hladu, je mu umožněna cesta za vzděláním, v případě nemoci se o něj postarají státní léčebné instituce. Jsme si vědomi nedostatků, které se v tom všem objevují, nicméně jsou možnosti tyto pozitivní stránky dále rozvíjet. Oceňujeme také, že v naší společnosti byly položeny důrazy na některé hodnoty jako je lidskost, sociálnost, vztahy mezi lidmi, morálka, výchova. Socialismus by mohl být výzvou k člověku v tom směru, aby víc dbal na vztah ke spolučlověku než na peníze a jejich šetření. I nadále má jít o společnost, v níž vůdčí ideou by měla být nezištnost a tvorba a nikoliv blahobyť a konsum.

Církev má uvnitř společnosti dbát ustavičně na respekt k lidské důstojnosti, musí odporovat manipulaci s člověkem a hájit svobodu přesvědčení, názorů a tedy svědomí ve věcech soukromých i veřejných. Církev stojí na stanovisku, že společnosti pro budoucnost nejvíce prospěje pravdomluvnost, čest, mravní ryzeť ve vztazích mezi lidmi. V tomto zaměření církev vychovává a vede své členy. Snadno ovšem propadá sebe spokojenému názoru, že naše tradice a naše církevní společenství představují výkvět mravního života v našem národě. Jsme pak nakloněni dívat se povýšeně na ostatní občany, kteří vycházejí z jiných mravních předpokladů. Bude potřeba vážněji se zamyslet nad skutečností, se kterou se setkáváme, že spoluobčané, kteří nevěří, nás křesťany předstihují v odvaze k pravdě, v ochotě ku pomoci, v bezprostřednosti svého lidství. Bude potřeba znovu domýšlet reformační článek, že nežijeme před Bohem ani před lidmi ze svých zásluh, ale z odpuštění, které nás vede k lásce a k službě všem. Politikům je církev dlužna připomínat, že pravdivost, poctivost a otevřenost vůči lidu je základem tvůrčího politického jednání.

Církev má veliké možnosti působení v současné společnosti výchovou a vedením svých vlastních členů, působením skrze laiky v rozptýlení i svými časopisy a publikacemi. Nejde přitom o získání vlivu církve, nýbrž o službu pravdě, spravedlnosti a pokroku ušlechtilých motivů lidsky důstojného života. Církev se zříká mocenského postavení, tím více jí však záleží na tom, aby hlas evangelia Ježíše Krista doléhal do všech oblastí života soukromého a veřejného. Základním rysem moderní společnosti je její dynamický vývoj, její proměna. Církev nesmí propadat resignaci ani negativnímu postoji ke změnám, které vyvolává technický vývoj světa. Má v těchto změnách prozíravě odhalovat nové možnosti hlubšího a pozitivnějšího lidství.

Křesťané nesmějí podléhat ani provincionalismu (omezenému rozhledu ve vlastním prostředí) ani kosmopolitismu (nezakotvenému tékání ve světě). Musí

vycházet z domácí situace, v ní na sebe brát odpovědnost, ale musí mít i světový rozhled. Přitom musí rozeznávat, na kterých místech se ode hrává zápas o spravedlnost a lidskost a k němu se solidárně připojit. Stále více zájmu má církev věnovat problematice hladu, chudoby, bezdomoví a nevzdělanosti v tzv. třetím světě a být ustavičně kritická ke kolektivnímu sobectví blahobytných zemí. Ve světovém měřítku jsou tyto problémy, vyjádřené ostatně v podobenství o posledním soudu (Mat 25, 31n) nejpálčivější.

7. Církev a stát v dějinách

Vzájemný vztah církve a státu prošel dlouhým vývojem. Prvé období, období pronásledování sahá do ediktu milánského r. 313. Období konstantinovské zahrnuje vznik papežství, papežského státu r. 756, boj o investituru. Odehrává se zápas o neodvislost církve, ale i o udržení veliké světské moci, které dosáhla. V české reformaci dochází k těžkému střetnutí se státní mocí a s římskou církví. V luterské reformaci je ponechána zevní správa církve světské moci jako ochránkyni církve. V kalvínské reformaci všechno, co církev koná, musí sloužit jedině Boží cti a slávě. Církev nese odpovědnost i za veřejný život.

Protireformace začíná na sněmu tridentském (1545-1563) a založením řádu jezuitského. Končí na koncilu vatikánském r. 1870 dogmatem o neomylnosti papežské. Dochází k úzkému spojení mezi státem a církví, ke vzniku „státní“ církve. Novou dobu u nás zahajuje toleranční patent r. 1781. Roku 1855 je upraven poměr rakouského státu k církvi katolické konkordátem, k církvím protestantským patentem protestantským z roku 1861. Roku 1874 Rakousko vypovídá konkordát z roku 1855, který stavěl stát pod silný vliv církve katolické a upravuje samo vnější poměry katolické církve, přes její odpor. I rakouský stát se v 19. století laicisuje, ale respektuje plně křesťanské smýšlení svých občanů. Dochází ke změně systému státních církví v systém výsostného práva státu nad církví. Na jedné straně zůstává nedůvěra k církvi, která by snad znovu mohla nabýt moci, ale je i úcta k náboženství, jehož veliký význam v životě se uznává. Přitom se objevují určité zjevy pro církev zneklidňující, školství stává se pozitivistickým smýšlením učitelstva církvi nebezpečné, mohutní hnutí Volné myšlenky atd. Roku 1925 po Husových oslavách, jichž se zúčastnil prezident i předseda vlády, vypukl konflikt mezi vládou a Římem. Roku 1928 se dospělo ke smlouvě, zvané modus vivendi. Stav předmnichovské republiky by bylo možno charakterizovat takto: stát zaručuje volný výkon náboženství a respektuje existenci a činnost církví v mezích, které si samy v rámci platného právního řádu se souhlasem státu daly. Stát plní své povinnosti vůči církvím podle zákonů nebo podle dohody resp. po státním potvrzení podle církevní ústavy. Naproti tomu však vyžaduje, aby byla respektována jeho oprávnění a vymáhá jejich výkon. Přitom uznává církev za způsobilé vcházet s ním v jednání a úmluvy oboustranně platné tak dlouho, pokud to shledává účelným, ježto jinak by nemohl srovnat s myšlenkou státní suverenity, aby vedle něho existovala a působila ještě jiná moc s ním rovnocenná. V obou světových válkách se dál pokus církve ještě víc připoutat ke státu, aby udržovaly obyvatelstvo v loyaltě k vládě. Nikdy nebyl dozor státu nad nimi tak pevný jako v zápolení válečném. Za hitlerismu byl v nacistickém Německu podniknut nápor na podstatu církve ve směru jejího zdeformování ve smyslu nacionálněsocialistické doktríny. Vyznávající církev se

tomuto náporu ubránila. Rovněž vedení naší církve a naše sbory a zvláště mnozí odbojoví pracovníci z našich řad v době druhé světové války tomuto náporu odporovali a tak dosvědčili svou vnitřní svobodu a samostatnost církve.

8. Moderní stát a poslání církve

Stát „organizuje společnost, chrání ji před zmatkem a rozkladem, zaručuje platnost právního řádu a umožňuje život v pokojné spolupráci občanů. K těmto úkolům je vybaven plností moci (suverenitou). Vlastní základy života však tkvějí v tom, že moc zůstává ve službách člověka, jeho práva, spravedlnosti a pokojného života. Jenom takový stát je státem legitimním a má nárok na loyaltitu svých občanů. V dnešních podmínkách stává se stát organizátorem takřka všech oblastí života. Hospodářský život, výchova, věda a umění vyvíjely se dříve autonomně bez zásahu politické moci. V nové době zahrnuje stát tyto oblasti do své organizační působnosti. Činí si úkolem zajistit plánovaný rozvoj všech sil společnosti podle programu obecného blaha. Tyto snahy znamenají nebývalý růst státní moci, zvýšený ještě nesmírnými prostředky moderní techniky, a mohou se za určitých okolností stát zdrojem mnohého nebezpečí pro svobodu občanů. Moc sama, ať je jakkoli nutná, je nebezpečným nástrojem v rukou lidí. Nebezpečí jejího zneužití táhne se celými dějinami od starověkých tyranií až po novodobé státní útvary. Biblická víra a živá církev bývaly vždy hranicí proti zneužití moci, a to nikoli aby stát oslabily, ale aby jej navracely k jeho pravému určení. Moderní státověda hledá různé prostředky, aby zneužití čelila ústavními institucemi. V 19. stol. vznikla k tomu cíli zásada o dělení státní moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní. U nás směřuje ke stejnému cíli program všelidového státu. Prakticky to znamená, že občanská samospráva má mít převahu nad mocí úřední. Oba druhy správy se mají vzájemně kontrolovat. Samospráva musí být ovšem skutečnou samosprávou a ne jen výkonným orgánem úřední moci. Má se uplatňovat opravdovou iniciativou v potřebách občanského soužití a má být nesena odpovědností každého občana. Proto je všelidový stát mimořádným nárokem také k odpovědnosti křesťanově... Státní funkce mohou být toliko pořádající a úzkostlivě dbající obecného prospěchu. Jenom taková forma je slučitelná s občanskou svobodou a lidskou důstojností“ (Zásady Čbr. církve evang. 1968, s. 89–91).

Církvi musí vždy záležet na tom, aby stát byl právním státem, v němž platí zákony a nikoli svévole těch, kdo si ze svých funkcí vytvořili mocenské posice. Přitom se církev nesmí zříci své účasti při tvorbě právních norem a zákonných úprav, kterou uskutečňuje svými připomínkami a návrhy příslušným ministerstvům nebo parlamentu. Účelem zákonů je spravedlivý pořádek ve společnosti a lidská důstojnost občana. Církev musí nalézat odvahu ke kritice tam, kde je zneužívána moc.

Křesťan bere velmi vážně své občanství. Víra v království Boží a jeho spravedlnost jej vede k soustavnému úsilí o prohlubování spravedlivých vztahů ve společnosti a o zacílení celé společnosti směrem k tvorbě stále spravedlivějších struktur a k vytváření relativně nejhumánnějšího systému. Církev očekává od státu umožnění plné kazatelské, pastorální a výchovné práce s jednotlivcem i ve společenství. Se státem církev spolupracuje na výchově

spravedlivých a statečných lidí, odpovědných občanů, kteří dávají přednost dobrému prospěchu společnosti před sobeckými osobními zájmy.

Stát má mít svou vlastní svrchovanost, která není umenšována vztahy vůči jiným státům. Státní představitelé jsou odpovědní především svému lidu, pro který mají zabezpečovat možnosti pro pokojný a tvůrčí život a práci. Církev jako universální bratrstvo přesahuje hranice států. Suverenita státu neznámá, že by křesťanům mohlo být upíráno právo, aby se scházeli ze všech států světa a společně se modlili, společně vyznávali slovem i činy poslušnost svému Pánu.

Stát má dbát na rozvoj kulturních, duchovních a ideových tradic vlastní země, na mravní kontinuitu národa a na myšlenkové navazování na dílo předchozích generací. Musí dbát na rozvoj těchto tradic a jejich živou aplikaci, aby bylo zamezeno myšlenkové vykořeněnosti a duchovní vyprahlosti. Cenné tradice českého a slovenského myšlení skýtají velké množství podnětů a vzácné dědictví, které přesahuje úzce národní hranice, ukazuje i cestu do budoucnosti a vede k odpovědnosti za celý svět. Církev v tomto duchovním prostředí zvěstuje evangelium Ježíše Krista, chce být solí země a tím přispívá k žádoucímu úsilí, aby v právním státě žila duchovně zdravá společnost.

SR-52-70